

Алла Маяка,

вчитель історії

Спеціалізована школа I-III ступенів №189

з поглибленим вивченням англійської

та німецької мов м. Києва

ІСТОРИЧНА ОСВІТА В УМОВАХ ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ: ПРАКТИКИ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Сучасна система освіти в Україні зазнала глибоких трансформацій унаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації у лютому 2022 року. Одним із найсуттєвіших наслідків воєнного конфлікту стала вимушена внутрішня та зовнішня міграція мільйонів громадян, серед яких значну частину становлять діти шкільного віку. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, понад 6 мільйонів українців були змушені покинути свої домівки, рятуючись від бойових дій, і опинилися в нових соціальних, культурних та мовних середовищах [6].

У таких умовах перед закладами загальної середньої освіти постають нові, безпрецедентні виклики:

Психоемоційна травма учнів. Багато дітей зазнали втрат (рідних, домівки, друзів), стали свідками насилля, обстрілів. Вони переживають тривожність, замкненість, втрату довіри. У таких умовах звичайні форми навчання виявляються недостатніми [5].

Нерівність у рівні засвоєних знань. Учні, які змінюють школи через міграцію, часто мають прогалини у знаннях. Часто через відсутність інтернету чи техніки в попередньому місці перебування діти пропускали уроки, не мали змоги виконувати завдання. Це призводить до дезадаптації, а також втрати інтересу до предмету.

Мовна адаптація. Частина дітей опиняється у середовищі, де навчання ведеться іншими мовами (переважно в європейських країнах), що ускладнює збереження україномовної історичної освіти та культурного контексту [3].

Виклики для педагогів. Учителі самі є учасниками війни – багато хто також є переселенцем, втратив житло, колектив, навчальну базу. У них бракує ресурсів для повноцінного оновлення програм, психоемоційного супроводу, використання нових форматів.

За таких обставин особливої уваги потребує історична освіта, яка за своєю суттю покликана формувати національну свідомість, ідентичність, гідність та громадянську позицію. Історія як шкільний предмет у період вимушеної міграції повинна не лише передавати знання про минуле, а й слугувати інструментом підтримки особистості, формування її внутрішньої стійкості та усвідомленого патріотизму. Вивчення історії України в таких умовах стає чинником, що допомагає дітям не втратити зв'язок із Батьківщиною, краще розуміти сучасні події, відчувати себе частиною великої національної спільноти, яка бореться за своє майбутнє.

Сьогодні педагоги опинилися в епіцентрі освітніх і гуманітарних викликів, беручи на себе ролі не лише вчителів, а й вихователів, психологів і наставників. Це зобов'язує систематизувати та поширювати ефективні педагогічні практики, адаптовані до умов кризи, зокрема ті, які вже впроваджуються в українських школах – як на підконтрольній території, так і в освітніх закладах за кордоном, що приймають українських дітей.

Історична освіта в умовах війни і міграції виконує трансформаційну роль. Вона перетворюється на інструмент

відновлення, зшивання, укорінення. Через глибше розуміння історичного досвіду учні вчаться осмислювати сьогодення не як трагедію, а як черговий етап боротьби за волю, як момент, що потребує гідності, стійкості та солідарності.

Історичний наратив може стати засобом психоемоційної реабілітації. Розуміння, що Україна багаторазово долала труднощі, втрати, окупації, сприяє підвищенню оптимізму, віри в перемогу та в майбутнє. Крім того, історія як шкільний предмет має консолідуючу функцію: вона єднає дітей із різних регіонів, різного досвіду в межах єдиного національного дискурсу, формує спільні цінності, образ майбутньої України [1].

В умовах війни та масової міграції постала потреба в актуалізації історичних тем, які посилюють національну ідентичність [2]. Школи в регіонах, які приймають переселенців, інтегрують до викладання теми про сучасну війну, героїзм українського народу, формування незалежної державності, історію Збройних Сил України, Революцію Гідності, українське підпілля та рух опору.

На уроках активно використовуються візуальні матеріали, відеофрагменти, інтерактивні карти, документи з архівів, що робить навчання живим та залучає навіть тих учнів, які мають знижену мотивацію. Один із ефективних методів – це індивідуалізація історії, коли учень залучається до дослідження історії своєї родини, села, краю. Такі практики сприяють формуванню усвідомлення власного місця у великій національній історії, а також допомагають учневі відчувати гордість за своє походження.

Усе частіше впроваджуються проєктні форми роботи: учні досліджують історію свого регіону, створюють сімейні хроніки,

беруть участь у шкільних виставках пам'яті. Історія як наука дозволяє пояснити кризові події через досвід поколінь, через наративи стійкості, боротьби, перемог. На уроках історії доцільно використовувати наративний підхід – залучення учнів до усного історичного свідчення, що не лише активізує пам'ять і критичне мислення, а й допомагає пережити травматичний досвід [4]. Проведення історичних дискусій, дебатів, рольових ігор дає учням можливість безпечно артикулювати свої думки, виявити ставлення до подій, а також емоційно «проговорити» пережите.

Сучасний учитель історії повинен бути не лише фахівцем, а й гуманістом, комунікатором, фасилітатором. Усе більше педагогів проходять онлайн-курси (на платформі Prometheus, EdEra, «Всеукраїнська школа онлайн») щодо викладання в умовах війни, психологічної допомоги дітям, цифрових інструментів [5].

Поширюється практика взаємопідтримки освітніх колективів: вчителі організовують професійні спільноти, вебінари, методичні клуби, де обмінюються досвідом, сценаріями уроків, порадами щодо роботи з дітьми-переселенцями.

В умовах вимушеної міграції історична освіта в Україні має стратегічне значення. Вона допомагає зберегти не лише академічну безперервність, а й особистісну цілісність учнів. Через вивчення історії діти знаходять відповіді на складні запитання, зміцнюють внутрішню опору, усвідомлюють своє коріння й майбутнє. Практики, що вже застосовуються в закладах загальної середньої освіти, демонструють адаптивність української педагогіки та її здатність трансформуватись під виклики часу.

Надалі потребує системного розвитку національна політика в сфері гуманітарної освіти, зокрема розробка оновлених програм з історії, врахування регіонального досвіду, підтримка вчителів у

кризових умовах та створення платформ для поширення успішних практик.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Горбатенко В. Надмірна міграція і порушення політичної стабільності на європейському континенті. *Studia politologica Ucraino-Polona*. 2017. Вип. 7. С. 20-28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spup_2017_7_5.
2. Про оновлення змісту шкільної історичної освіти у 2022-2023 н. р. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua>
3. Освіта в умовах воєнного стану: виклики, розвиток, повоєнні перспективи. Інформаційно-аналітичний збірник. *Міністерство освіти і науки України*. 2023. 64 с. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf?utm_source=chatgpt.com
4. ЮНІСЕФ Україна. Навчання під час війни: рекомендації для вчителів і батьків. Київ: ЮНІСЕФ. 2023. 28 с.
5. Prometheus. Психологічна підтримка вчителів та учнів в умовах війни. 2023. URL: <https://prometheus.org.ua>
6. UNHCR. Ukraine Situation Flash Update #44. 2024. URL: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/100004>